

«Sez scretg e sez stampo e sez ligia...»

In'expoziziun a Berna mussa las stentas dals auturs e da las auturas cun ils raps

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Oz cumenza a Berna l'exposiziun «brotlos». Ella raquinta dad auturas ed auturs svizzers e co ch'els sa stentan da scriber e da survivor – per il solit cun paucs daners.** Co vivan ils auturs? Dander obtegnan els daners? E tge dian els sur dals raps? Respostas sin questas dumondas dat l'exposiziun «brotlos» da l'Archiv svizzer per litteratura. Normalmain preschenta l'archiv be singuls auturs u auturas en sias exposiziuns. Questa giada sa deditgescha l'archiv ad ina tematica vasta. Gist en connex cun la «affera» Hirschhorn posseda la tematica era ina nova brisanza.

Peer, Caratsch e Lozza

L'exposiziun sa cumpona da quatter parts: Il siemi dal liber scritpur – e sia realitad. Ina segunda part mussa las schliaziuns individualas ch'ils scripturs chattan per vegnir tras la vita, p. ex. gudagnar il paun da mintgadi sco scolasts u sco schurnalists e scriber be dasperas. Ina terza e quarta part sa deditgescha als premis litterars, a las organisaziuns d'auturs ed a novas furmas da vender litteratura.

Tut questas tematicas vegnan preschentadas cun material ord l'archiv. I sa tracta da brevs, inserats, contracts e contabilitads dad auturs sco Hermann Hesse, Friedrich Dürrenmatt, Charles Ferdinand Ramuz e blers auters. Ils auturs rumantschs èn re-

Andri Peer è stà en Svizra ed a l'ester in impurtant «ambassador» per la litteratura e cultura rumantscha. Tranter auter è el s'engaschè en il PEN-Club sco in dals fundaturs dal Center svizzer talian-rumantsch. (Andri Peer cun Erica Peer-Studer durant ina conferenza da PEN International a Ohrid, Macedonia, 1979. ASL)

MAD

preschentads cun material dad Andri Peer, Reto Caratsch ed Alexander Lozza. Il citat «Sez scretg e sez stampo e sez ligia» vegn p. ex. era da Lozza. Ma damai ch'era auters scripturs rumantschs han fatg questa experientscha, è il citat i dad ina bucca a l'autra. Oz èsi difficil da dir tge autur che ha l'emprim fatg diever da questa descripsiun.

Tessin – Svizra tudestga

Sper las perditgas mitas ord l'archiv porscha l'exposiziun era material contemporan. Intervistas da video mussan la situaziun dals giuvens auturs svizzers. *Eva Riedi* vegn interrogada ensemen cun il liricher *Raphael Urweider* e l'autura da teater *Sabine Wen-Ching Wang*.

Ils films sur da *Matthias Zschokke*, autur liber en la Svizra tudestga, e sur da *Fabio Pusterla* dal Tessin demonstreschan las cleras differenzas tranter las parts da la Svizra.

Tge vehichels possedan scripturs e scritpuras?

«Brotlos» porscha infurmaziuns divertentas cun differents meds. Igl exista p. ex. staziuns per tadlar prelecziuns da brevs en las qualas auturs rogan per daners. Ina seria da dias mussa tge vehichels ch'ils auturs possedivan: Tar Robert Walser hai para tanschi be per ina channa, entant che Dürrenmatt possediva in Chevrolet.

Ils expositurs organischeschan era discussiuns da podi u prelecziuns. Il program chattan ins sut www.sn1.ch. L'exposiziun va fin ils 22 da matg ed ha lieu en las localitads da la Biblioteca naziunala svizra a Berna.

Lamentaschuns da poets sur da raps

En l'exposiziun «brotlos» datti ina tavla da citats da scripturs da tut il mund.

Intgins exempels:

«When bankers get together they talk about art. When artists get together they talk about money.»

Oscar Wilde

«Cha'l rich banker Heine ha existi, as sa be causa seis chüz neiv Andri.»

Chasper Po

«Erst kommt das Fressen, dann die Moral.»

Bertold Brecht.

«Nu gnir stampo, que ais taunt scu ir giò l'iffiern, tarlic tarlac!»

Reto Caratsch

«Ist es nicht idiotisch, sieben oder acht Monate an einem Roman zu schreiben, wenn man in jedem Buchladen für zwei Dollar einen kaufen kann?»

Mark Twain

«Dickleibige Dichter sind etwas wie ein Ding der Unmöglichkeit.»

Robert Walser

«Ich stehe hier am Mittelmeer / und habe keine Mittel mehr.»

René E. Mueller

Rumantschs han era avantatgs

CUN ANNETTA GANZONI HA DISCURRÌ CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Annetta Ganzoni ha realisà ensemen cun il curatur Philipp Burkhard e dus collegas l'exposiziun «brotlos» a Berna. Ella è collavuratura scientifica da l'Archiv svizzer da la litteratura.** A chaschun da l'exposiziun è era cumpari ina nova ediziun da «Quarto», la revista da l'archiv. En quest'ediziun descriva Ganzoni en dus artitgels la situaziun finanziaria dals auturs rumantschs. In dals artitgels porta il titel «Sez fatg e sez pagau». Ils artitgels cuntengnan blers citats d'auturas e d'auturs rumantschs.

Han ils auturs rumantschs pli gronds problems finanziels che auters?

Annetta Ganzoni: Ils auturs rumantschs han natiralmain in publicbler pli pitschen. In autur rumantsch na pensa perquai mai ch'el less viver dal scriber. Questa perspectiva n'exista betg. Da l'autra vart: Per publictar las ovras e per avair resuns han ils Rumantschs pli simpel. Mintga Rumantsch che scriba survegn reacziuns. Tar autras culturas n'è quai insumma betg il cas.

Èn ils auturs rumantschs pli dattiers dal public?

Quai po esser. Ins enconuscha in l'auter. Tut è pli pitschen ed organisà en ina maniera pli evident. Ils auturs san a tgi ch'els ston s'adressar. Tar ils tudestgs è quai blier pli sparpaglià.

Datti ina differenza dals scripturs da pli baud ed oz?

Gea. Jau crai ch'igl è pli facil ozendi da prender liber per scriber. Sch'ins pensa co che Giachen Hasper Muoth ed Alfons Tuor han lavurà. Quests auturs eran blier pli fitg sut squitsch. Era las pussaivladads d'obtegnair daners per publicaziuns èn daventadas meglras ils ultims ventg

onns. Segir vegn anc adina ditg ch'i saja difficil da chattar editurs. Ma per quels che han in profil èsi pli simpel. Igl è era pli simpel da vegnir enconuscent ordaifer l'intschess linguistic.

Pudais vus numnar exempels?

Sch'ins discorra da superlativas pon ins numnar las poesias da Luisa Famos. Il cudesch è vegnì publictà en in'ediziun bilingua il 1995. Fin oz è il cudesch vegnì edì en 7000 exemplars. Per poesias munta quai – era sch'ins cumpareglia cun la Svizra tudestga – in bestseller absolut. Ins po era pensar a Rut Plouda e Leo Tuor che han grond success. Ins sto dentant vesair: Quai ha duvrà blera lavur da persvasiun da las generaziuns precedentas, p. ex. da Peider Lansel e dad Andri Peer. Els han procurà ch'il rumantsch vegn pli enconuscent ed acceptà sco lingua litterara. Igl è cler ch'ins ri anc oz en tscherts lieus sur dal rumantsch, ma entras las duas generaziuns precedentas ha la generaziun dad ozendi pli simpel da vegnir acceptada.

Scripturs rumantschs èn pli baud adina stads scolasts e professers. È quai era en autras linguas uschia?

Tar ils Rumantschs èsi forsa in pau pli express. Tar ils Tessinai èsi anc oz uschia ch'ils blers èn magisters e schurnalists u pli baud era teologs. Questas professiuns han da far cun il scriber e cun la litteratura. Sa chapescha fa gliud cun talas clamadas era in'otra litteratura che p. ex. in inschigner.

Sch'ina classa rumantscha vegniss a Berna a guardar l'exposiziun, fagessas Vus lura ina guidata rumantscha?

Gea. Jau stun a disposiziun per guidadas. Ins sto simplamain s'annunziar tar mai e far giu in termin: www.sn1.ch